

Напрями удосконалення механізму регулювання торговельних зв'язків харчової промисловості

Розбудова економічної незалежності України об'єктивно потребує входження держави в світове господарство на засадах ринкових відносин, на принципах рівноправності та взаємної вигоди у співробітництві. Участь у світових економічних процесах і реалізація проблем міжнародного поділу праці сприятимуть формуванню ефективної структури національної економіки. Для інтеграції України в світове господарство та розвитку її зовнішньоекономічних відносин є ряд об'єктивних можливостей. До них, насамперед, належать природні, історичні основи, техніко-економічний, соціально-економічний та організаційно-економічний потенціали держави.

Об'єктивною можливістю інтеграції України в світове господарство є досвід і постійні спроби держави сформувати господарський механізм державного регулювання економіки та її ланки зовнішньоекономічної діяльності. Згідно загальнотеоретичного аспекту формування господарського механізму повинно враховувати наступні економічні рівні: макрорівень - загальнодержавний, мікрорівень - господарюючий суб'єкт до галузей включно, глобальний та регіональний макрорівень - участь у спеціалізованих економічних структурах та міжнародних організаціях [4].

Формування господарського механізму державного регулювання економіки (ДРЕ) доцільно розглядати за наступними напрямками (складовими) його забезпечення: нормативно-правовому, економічному, адміністративному та технологічному (галузевої специфіки). В цих матеріалах нами пропонується здійснити розгляд науково-методичних основ формування механізму та виділити окремі елементи для харчової промисловості і її зовнішньоекономічної діяльності по зазначених видах забезпечення, а також виявити внутрішні резерви для комплексного удосконалення окремих елементів і господарського механізму в цілому.

Організація зовнішньоекономічної діяльності забезпечується, в першу чергу, Законами України «Про зовнішньоекономічну діяльність» та «Про підприємництво», іншими законами та указами Президента, постановами Кабінету Міністрів України, нормативно-правові положення яких разом з економічними та адміністративними важелями і формують господарський механізм регулювання економіки.

Правове регулювання здійснюється за допомогою нормативно-правових матеріалів та виконання норм міжнародного права, приєднання України до міжнародних організацій та конвенцій, укладання міждержавних угод.

Адміністративне регулювання здійснюється за допомогою важелів розпорядчо-контрольного характеру, до яких належить реєстрація суб'єктів діяльності, система заходів нетарифного регулювання, митне та оперативне регулювання.

Важелі економічного регулювання включають чітко визначені норми кредитування, оподаткування, квотування, ліцензування, пільгових обмежень, обсягів критичного імпорту, ціноутворення, зборів та мита.

Регулювання зовнішньоекономічної діяльності агропромислового комплексу в цілому і харчової промисловості зокрема при певній свободі, можливості та необхідності засвідчило, що в умовах становлення ринку неправомірним стало використання загальновідомих методів управління цими процесами, таких як загальне керівництво, планування, прогнозування, облік, контроль. Виявилось, що виникла потреба включення в цей перелік функції регулювання, яка не може бути замінена якоюсь іншою і яка в цілому діє за законом несполучених посудин. Тобто незадовільна чи недостатня дія однієї функції не може бути компенсованою чи заміненою дією іншої функції [2], а звідси їхня незалежність та значущість. Про необхідність та користь використання цієї функції засвідчує і досвід багатьох країн світу. Враховуючи, що економічне поняття функції «регулювання» для нас є відносно новим, то в методичному плані слід чітко визначитись про її можливості та регламентування параметрів впливу (дії) на процеси діяльності.

Методичною особливістю регулювання як функції управління є те, що органу управління немає необхідності жорстко впливати на систему,

чітко визначати міру її реакції на команди. Як ми вже відмічали, для цього використовуються нормативно-правові, адміністративні та економічні важелі.

Важливим елементом забезпечення ефективного впливу та використання важелів (методів) механізму регулювання ЗЕД є врахування та узгодження впливу різних факторів сфер економічної діяльності держави та її елементів - політики, концепцій, економічного механізму (див. рисунок). Зазначені на рисунку потоки впливу факторів сфер діяльності засвідчують широту і глибину залежності ЗЕД від загального стану та ефективності господарського механізму держави в цілому. Звичайно, що ці взаємозалежності повинні бути обумовленими нормативно-правовими матеріалами по кожній із сфер.

Науково-методичні засади формування механізму державного регулювання зовнішньоекономічних зв'язків харчової промисловості базуються на запропонованій схемі його основних елементів: форм

організації виробництва (вплив на розвиток продуктивних сил та підвищення ефективності їх використання), форм господарської.

Державне регулювання економіки та ефективності зовнішньоекономічної діяльності запропоновано з урахуванням факторів впливу світового ринку та стану економіки України з диференціацією за сферами економічної політики: бюджетно-фінансовою, грошово-кредитною, податковою, ціновою, інвестиційною, екологічною, регіональною, митно-тарифною, інституціональною. Для кожної сфери визначені основні засоби, інструменти, важелі регулювання, які орієнтовані на зростання ефективності ЗЕД та формування збалансованого платіжного балансу держави.

Передумовою дослідження та визначення напрямів комплексного удосконалення господарського механізму є виявлення вузлових проблем функціонування та розвитку ЗЕД харчової промисловості. Проблеми економіки харчової промисловості та її ланки ЗЕД тісно пов'язані зі станом виробництва галузей, а звідси - і можливостей розвивати зовнішні торговельні зв'язки, приймати участь у міжнародних відносинах.

Вузловими проблемами визначено:

- зменшення обсягів поставок сировинних обсягів продукції АПК;
- відносно висока собівартість вітчизняних продуктів харчуванню;
- низька або недостатня конкурентоспроможність наших виробів;
- малий платоспроможний попит на харчові товари у нашого споживача;
- технологічна відсталість галузей;
- нерозвиненість ринкової інфраструктури з її маркетинговими службами;
- відсутність дієвих важелів підтримки вітчизняного виробника та важелів стримування імпорту харчових продуктів;

- реформування форм власності та їх відносин;
- реструктуризація виробництва АПК, харчової промисловості та ЗЕД;
- приведення у відповідність законам ринку нормативно-правових матеріалів регулювання та фінансової системи.

Зазначені проблеми обумовлені виснаженістю та занедбаністю основних джерел багатства України: праці, землі і капіталу, а також проблематичністю, складністю та недостатньою розробленістю методологічних і методичних напрацювань господарського механізму ДРЕ харчової промисловості та її ЗЕД [3, 6].

Важливою проблемою в організації регулювання ЗЕД, як в цілому, так і по харчовій промисловості, є збалансованість зв'язків, досягнення позитивного сальдо експорту і імпорту товарів та послуг. Особливої уваги заслуговує регулювання імпорту не в площині покриття дефіциту певних видів товарів, а з орієнтацією на інвестування розвитку виробництва і стабілізацію економіки, на сприяння модернізації основних виробничих фондів, розвитку сучасних технологій, економії матеріально-технічних ресурсів. Для забезпечення рівноваги ринку України необхідно наростити виробництво та обмежити ввіз зерна, основних хімікатів, продуктів харчування.

Основною задачею тут слід визначити необхідність повернення України на світовий ринок як експортера продовольчих товарів, що, в свою чергу, передбачає структурні зміни в їхньому виробництві, технічне оновлення, забезпечення конкурентоспроможності виробів.

Важливими елементами організації ЗЕД, важелями регулювання ефективності експортно-імпортних операцій, збалансованості експорту і імпорту, забезпечення конкурентоспроможності товарів і послуг є економічні методи як засоби використання вимог об'єктивних економічних

закономірностей міжнародного ринку. Дія економічних важелів регулювання на суб'єкт впливу відбувається опосередковано, на принципах реалізації задачі оптимізації з визначенням екстремуму отриманого доходу та мінімуму затрат ресурсів.

Економічні методи регулювання ЗЕД включають такі напрями: ставки податків на добавлену вартість і прибуток, ставки опосередкованого податку на високорентабельні і монопольні товари (підакцизні), ставки платежів в бюджет перевищення фактичного фонду спожива понад розрахункового його значення і штрафів, розміри продаж надходжень в іноземній валюті, ставки вивізного і ввізного мита, ставки митних зборів.

В системі економічних важелів регулювання ЗЕД найбільш проблематичними є податкова група.

Для оцінки обсягів податків як фактора стимулювання виробництва, господарської діяльності та для розробки пропозицій щодо удосконалення податкової системи в нашому дослідженні зроблено порівняльний аналіз окрема видів податків. Для прикладу взято декілька країн з різними формами фінансових відносин у суспільстві: США (з незначною бюджетною централізацією ВВП за допомогою податків), Німеччину і Великобританію (з помірним рівнем централізації), Швецію (з високим рівнем централізації). Структура податків вказаних країн (частка кожного податку від загальної суми податків, %) засвідчила, що в Україні є суттєві відмінності в структурі податків порівняно з розвинутими країнами. Насамперед це простежується на податку з прибутку, за яким частка оподаткування в розвинутих країнах не перевищує 10%, а в Україні становить 27,7%. Така ж картина простежується і по непрямому податку - на додану вартість, за яким частка в Україні складає 25,8%, а в інших країнах 8-19%. Зазначені співвідношення засвідчують глибоку логіку та

досвід використання рівня оподаткування для підтримки вітчизняного виробництва в розвинутих країнах.

Основними напрямками реформування податкової системи в умовах стабілізації спаду і очікуваного росту виробництва, необхідності державного регулювання економічних процесів та їх підтримки являються наступні:

- зменшення податкового навантаження на суб'єкт господарської і підприємницької діяльності;
- скорочення пільг в оподаткуванні доходів юридичних та фізичних осіб, в сплаті ПДВ, мита та інших [1, 5].

Заради забезпечення відкриття та прозорості економіки України необхідно здійснити ряд першочергових заходів:

- для зменшення податкового навантаження на суб'єктів ЗЕД запровадити загальну податкову ставку;
- негайно скасувати усілякі перешкоди на шляху експорту, таких, наприклад, як все ще існуючі індикативні ціни, податок на експорт тощо;
- скасувати будь-які обмеження у зв'язку з використанням іноземної валюти, яка заробляється або витрачається у рамках зовнішньоекономічних операцій;
- в недалекій перспективі переглянути і скоротити або зовсім скасувати перелік критичного імпорту;
- прийняти та взаємно визнати нормативи, стандарти та процедури сертифікації, що визнані у міжнародному масштабі.

Запровадження єдиної податкової ставки не тільки зменшить податковий тиск на платників, а й сприятиме обов'язковості сплати податків, легалізації економіки, збільшенню надходжень до бюджету, розвитку виробництва із-за збільшення інвестування, а також збагаченню держави, кожного громадянина та суб'єктів ЗЕД.

В регулюванні експортно-імпортних зв'язків, особливо при становленні ринкового господарювання та необхідності захисту вітчизняного товаровиробника, визначальну роль відіграють важелі ліцензування та квотування операцій і обсягів. Здійснюються вони державою при умові погіршення платіжного балансу (при перевищенні від'ємного сальдо на 25% від загальної суми валютних вимог), при досягненні встановленого (певного) рівня державної заборгованості, при порушенні встановленої рівноваги на внутрішньому ринку між певними групами товарів (особливо по продукції харчової промисловості, сільського господарства та товарами народного споживання першої необхідності), при необхідності досягнення певних пропорцій на ринку, в виробництві та згідно певних угод та домовленостей. Тобто ліцензування і квотування експортно-імпортних операцій запроваджено з метою регулювання, а при необхідності і обмеження обсягів поставок по певних видах товарів.

Слід зазначити, що традиційно українська економіка орієнтована на експорт. Нинішні розвинуті країни та ті, що розвиваються, прикладають максимум зусиль для інтеграції своїх економік до світової економіки. Ці держави на протязі останніх десятиріч досягли найвищих темпів економічного зростання, майже без винятку проводили відкриту політику у сфері зовнішньої торгівлі та прямих іноземних інвестицій. Торгівля та прямі іноземні інвестиції в цих країнах зіграли роль важелів рушійної сили підвищення продуктивності праці, зростання ВВП. Логіка цих умов полягає в тому, що в країнах з зовнішньою торгівлею виробники опинилися під більшим тиском із-за необхідності виробляти таку продукцію, яка відповідала би сучасним вимогам науки і техніки та здатна була би завоювати місце на внутрішньому та зовнішньому ринках. Витримання цього тиску здійснюється заради шансу розквіту торговельної справи кожного суб'єкта та держави в цілому.

Список літератури

1. Бабіч Я., Барсук Р., Понєделкова О. Аналіз податкової системи і пропозиції щодо її вдосконалення // Економіка України. - 1995. - №2.
2. Базиліук А. В., Коваленко С. О. Тіньова економіка в Україні. - Київ: НДІ Мінекономіки України. - 1998. - 206 с.
3. Гжегож В. Колодко. Польша 2000. Новая зхонимическая стратегия. - Варшава: Польштекст. - 1996. - 157 с.
4. Кандыба А. Н. Внешнеэкономическая деятельность в агропромышленном комплексе. - Киев: Урожай. - 1993. - 224 с.
5. Лузік П. Методика розрахунку податкового тягаря для окремих форм оподаткування // Економіст. - 1999. - №2